

Až budeme mít napsány dějiny moderní poezie české z jemnějšího a duchovnějšího hlediska, než jak se píše dnes, vysvitne např., že v básnickém vývoji Nerudově byla chvíle, kdy byl ve vlivu poezie Vrchlického, tedy básníka mladšího, než byl on, ovšem zpracovává je, jako v životě pozdního Vrchlického byl bod, kdy se ve větší hudebnosti jeho verše projevil vliv tzv. dekadentů, tedy zase lidí mladších.

Příští osud poetismu bude asi jako osud všech hnutí duchovních: ztratí se jméno, ale podnět a síla budou působit v jiné formě dál, a možná teprve nyní jak náleží intenzívně.

Neboť přichází vždycky chvíle, kdy jméno, které zpočátku stupňovalo sílu, jí vadí a ji brzdí; chvíle tato pro poetismus přišla snad již nyní. Co však na tom? Jsem nyní dvakrát tak silný, poněvadž jsem bezejmenný! Přál bych mu, aby to mohl říci o sobě náš poetismus.

Nějaký konečný soud o poetismu jako směru? Myslím, že ještě není ta doba, neboť jsme příliš jeho současníky, abychom jeho ještě nedokončený vliv viděli definitivně. Zatím je jen jasno, že poetismus dal páteř a východisko několika mladým lyrikům a zdezorientoval tučet mladých veršovců, tak jako každý jiný ismus až dosud. Je tu ještě před poetismem nevyřízená otázka tzv. umění proletářského. Dnes je zrovna móda, kdy konverze jsou v květu a konvertité proletářské poezie k poetismu potřepli svou „proletářskou“ minulost nejdůkladněji. Jedni dospěli k odvratu od ní novým studiem pojmu umění a jeho funkce, druzí jinak, třeba jako Píša, obratem ke skepticismu sociálnímu a nihilismu osobnímu. Stádo epigonů, kteří fabrikovali do r. 1923 sociálně revoluční nebo spíš sociálně sentimentální poezii ve velkém podle Wolker, rozběhlo se dnes za poetisty a nahradilo prostě revoluční snobismus druhým. Poezie „proletářská“ zahynula jako literární směr z mnoha příčin, jež nejsou literární. Jediný Wolker ji dovršil ve svém díle, aniž zapochyboval, věře pevně, že jeho někdejší kamarádi z Devětsilu jsou bludaři, kteří ho nezmýlí v cestě.

Poetismus počíná u nás působit přesně v létech, kdy vlna sociální revolučnosti v západní Evropě opadá a kdy komunismus stává se tím, čím být musí, metodou sociálně politickou, vůlí k pomalé, trpělivé organizaci mas. Opadl jeho mysticismus, mysticismus vkládaný do něho ovšem západoevrop-

skými intelektuály, opadla dramatická divadla pouličních barikád a rudých revolt, opadl romantismus náhlého soudného dne pro buržoazii a chladná, přísná myšlenková soustava marxismu, aplikovaného na leninismus, přestává být impulsem poezii. Je otázkou racionální společenské výstavby, organizace, výroby, vědeckých metod práce. „Revoluční“ poezie ztroskotává, protože tak, jak byla proklamována u nás, v Německu i v Rusku, jí nikomu není potřeba. Nepřinesla nových forem, zapomněla ve svých tendenčních výstřelcích, že sloužit neznamená být tendenční a politický. Ale vytvořila u nás přece jen ovzduší plné horečných podnětů, jež sice zmizely jako ponorné řeky, ale znovu se v pravý čas objeví, znovu se na ně bude muset navázat, až přijde opět hodina poezie dramatické, až jí život k tomuto poslání vynese.

Poezie inspirující se ze vzbouřených myšlenkových komplexů masových propadla, klademe-li rovnítko mezi ni a její teoretické manifestace, jež chtěly vydupat vůli nové umění proletářské, zapomínajíce na hranice lidské senzibility, jimž potom poetismus dal důkladnou uzdu. „Nové umění musí být proletářské, komunistické“ — ale ti, kteří psali a podepisovali tyto manifesty inspirované sociálně revoluční lyrikou, vyřadili dnes čistotně lyriku z jakékoli třídní oblasti a z jakéhokoli myšlenkového proudu. Tvůrcové manifestů se mýlili, troufajíce si vydupat typ uvědoměle třídní poezie, tak jako nebylo ani poezie uvědoměle nacionální a jiné. Ale nemýlili se po mém mínění básníci, jejichž obrazivosti se stala fakta doby stejně zápalným obrazem a stejně živou skutečností jako vůně květin, pád světla, jako všechna dobrodružství našich instinktů, obnovujících a odhalujících stále znovu tajemství krásy. Alexandr Blok napsal báseň o ruské revoluci, jež je napojena přímo náruživou obrazivostí a v níž je pochod vzpoury mas převtělen přímo v rytmus krve a přímo ve větrné vlny smyslové. Látka a ideologie revoluce je tu přetavena beze zbytku v lyrické podobenství, dotýkající se bezprostředně našich smyslů. Dvanáct je báseň, a velká báseň, lyrická báseň, již její téma neubírá ničeho na dokonalosti.

Jestliže si dnes náš poetismus vymezil přesně funkční pole lyriky, zakázav jí obrábět myšlenky a zážitky, vepsav jí do kánonu odbornou, řemeslnou alchymii slova hnaného bezpředmětnou imaginací, navazuje tak na novou latinskou tradici lyrickou, koná patrně cosi jiného, než sám zamýšlí. In Beschränkung zeigt sich der Meister — a lyrika našich poetistů jako řemeslo básnické zjemnila a obohatila opravdu českou poezii, uvolnila starou obrazivost i syntax. Stvořila nám dokonce (ale to už z biologické přizpůsobivosti době a z oživeného studia francouzské moderní absolutní lyriky) „poezii nedělních odpůldní, výletů, zářících kaváren, opojných alkoholů, oživených bulvárů a lázeňských promenád i poezii ticha, noci, klidu a míru“, jak píše v roce 1922 Karel Teige, ale na jak dlouho? Žádný poetismus nezabrání, aby se jeho vlastní básníci nakonec nebouřili proti imperativům teorie, jež hlásá práva senzibility, ale staví kolem ní neprodyšné zdi, za nimiž bouří život, k němuž také se tato senzibilita vzepne, za nimiž přestává idyla rokokových pastorálií a nastává vzrušený kontakt se subjektivními vášněmi a zvířenou hladinou hromadných věr, hrůz a nadějí sociálního konstruktivismu a destruktivismu.

Poezie jako celek nemůže prostě zůstat stranou v póze důmyslného obveselovatele světa (jakého světa, čího světa?) tam, kde rozum zešílel a myšlenky tonou v horečných snech, v zmatku idejí a hmotných sil, jež nechtějí jen naší úvahy a naší vůle, ale protrhávají hráze čistounkých obranných pojmů rozhoupávají zvony našich smyslů a naší citovost. Poezie znovu zabere mnohá území poetismem a příbuznými směry opuštěná. Nová řeč, již se zmocňuje, dává jí křídla k tomuto letu. Již dnes vidíte na Nezvalovi třeba, jak pod symbolikou akrobatských slovních přemetů se hrne do jeho veršů, tak okázale autonomních a smavě optimistických, proud ne- „poetických“ zneklidněných a tragických otázek, jejichž přítomnost přesahuje meze Nezvalem žárlivě strážného ismu. „Nejpoetičtější“ verše Nezvalovy jsou na míle vzdáleny oné pohodě ducha, kterou hlásá Teige. Únava a pod-

vědomá sebeironie jsou dvě sestry jeho „nejpoetičtějších“ básnických chvil, utápějících se v dandysmu a narcisismu. Spíš Oscar Wilde než Rimbaud, spíš maska než síla.

Náš život je nervosní telefon
jenž zvoní příliš často za minutu
Místo slov slyšíš jen matně nejasné hučení drátů

Zde je krize poetismu. Ne už vize smyslová, nýbrž zjitřená mechanika nervů. Slova, jež sloužila jen obraznosti, přestávají zrcadlit. Jsme tu daleko od podobenství světa, v žaláři krásy, v idyle, jež navržena Teigem, stala by se hotovou potěmkinádou, kdyby nebyla jen přestupnou stanicí. Je dobře, že jí bylo použito, zkrátila cestu, vykonala laboratorní práci, před níž klobouk dolů, ale Jaroslav Seifert už ji přešel, Nezval ji mívá, projdou jiní. Byla dobrou školou formy a zákonnosti básnického projevu. Ale opravdový básník vyrůstá nad školu. Koneckonců bude věren čemusi hlubšímu a rodnějšímu než účtě k zákazu překračování domnělých hranic senzibility, mimo něž není už prý poezie. Ukazují znova na Alexandra Bloka a jeho Dvanáct.

Poetismus přišel s primitivním, ale své doby účinným zákonem kontrastu. Doba je smutná a rozvrácená, veselé se! Pesimismus napravo a nalevo, budme optimističtí. Myšlenkový zmatek kolkolem, odideologizujme poezii. Byla to opravdu odvaha mládí a všechna čest jí. Člověk si vynalezl umění pro své štěstí, potěchu a zábavu, praví Teige, učiňme ho tedy vidoucím štěstí. Museli bychom analyzovat, k čemu se upíná imaginace třeba Nezvalova, abychom mohli posoudit tento poetistický pojem a rozměr štěstí. Aristokratické alury, kult třpytivého luxusu, zpoetizovaný cirkus, napudrované lásky, strach z vášně, ze všeho osudného, sociálně závazného, zato ani jediný obraz z výrobního procesu, z pracovního gesta. Ale ovšem, pud po štěstí, po harmonii životních forem, po obnově citového života, radosti, fantazie vede fatálně za meze statické poetiky, za meze dekorativního iluzionismu. Odtud Nezvalovy

odskoky do metafyziky, do osudného sociálního víru evropské přítomnosti, jeho Premier plan, jeho Akrobat, kde štěstí a životní hodnota není něco daného, nýbrž předmět bolestivého, vášnivého zápasu. Odtud přimknutí se Bieblova formálního experimentu k hmotné poetizaci přírodního dění, exotismu, k reálnému zážitku, odtud nové sociální motivy v Seifertově knize Slavík zpívá špatně. A v knize nejnadanějšího z generace ponezvalovské Panychida Viléma Závady nahrazen je již zliterárnělý, rokokový obrazový aparát jakousi tělovou nebo chemickou, syrově zemitou imaginací, jež sama vede básníka k úplně jiným cílům, za hranice poetismu.

Kdo může dnes říci, nad jaké oblasti zaletí zítra a pozítří básnická fantazie, co bude zítra a pozítří oslavovat české básnické slovo? Perspektivy nejsou tak jasné, jak se zdá optimistům. Ale mladá generace je tu a zraje básnický. Po výkyvu poetického proletarismu a po opačném výkyvu poetismu proč by jí mělo být dopřáno klidu? Neprorokujme.

(Tvorba 2, č. 6, červen 1927)